

Gondolatok az Árpád-kori *Egrih* és *Ruhtuk* személynevekről. Az Árpád-kori személynevek gyűjtése közben szerzett tapasztalataim alapján úgy látom, hogy a címben jelzett tulajdonnevek eddig megfogalmazott névmagyarázatai az újabb adatok fényében talán a korábbiaktól eltérő értelmezést nyerhetnek. Másrészt a névtár szerkesztéséhez — az összegyűjtött nevek eredet szerinti, megközelítően helyes csoportosításához — nélkülözhetetlen, ám rendkívül időigényes háttér munkából óhajtok némi ízelítőt nyújtani.

1. *Egrih*. — E névvel kapcsolatosan érdemes felidézni a korábban megfogalmazott véleményeket. MELICH JÁNOS a XI—XIII. században előforduló német nevek között sorolta fel az 1138. évi dömösi oklevélből a *Herman, Lampert, Egrih, Wolfart, Marchart* személyneveket (MNy. 1930: 125). Az EtSz. az *Etre* szócikkben idézi a névvel kapcsolatba hozható *Etruch, Ethuruch, Echirech* változatokat, azzal a megjegyzéssel, hogy a „személy-, illetőleg nemzetségnév német eredetűnek látszik, az utótag *-rich* lesz, amely megvan a *Hedre, Imre* nevekben s melyre vö. többek közt ném. *Heinrich* stb.” (i. m. 1: 97). — PAIS DEZSÓ az „Árpád- és Anjou-kori mulattatóink. Szakaszok egy tanulmányból” című értekezésében többek között ezt írja: „*Ethuruh* egy várjobbágy nemzetség megalapítója ... a mai Pozsony megyei *Etre*-Karcsa névadója. Az Etsz. II, 97 szerint ... a név német eredetűnek látszik. A névvel alkalomadtán bővebben óhajtok foglalkozni, most csak annyit jelzek, hogy a név (!) eredete mellett szólhat a rokonságban jelentkező *Otmar* név.” Lábjegyzetben ez áll: „*Egrih* = *eg* : *Ecke* 'kard' + *rich*: *rich, reich* 'König, mächtig’” (Emlékkönyv Kodály Zoltán 70. születésnapjára. Bp., 1953. 103, MNyTK. 81. sz. 9).

Az 1138. évi dömösi összeírás *Egrih* személynevét (MNy. 1936: 132; vö. Árpád-kori kis személynévtár 112, uo. *Egrig*; GYÖRFFY 1: 896, 905), melyet MELICH német eredetűnek ítélt, a TESz. kérdőjellel az *ígér* ige első alakjának tekintette, az *ígét* ismeretlen eredetűnek tartotta. Az EWUng. első kérdőjeles adata ugyancsak az 1138. évi *Egrih*, de itt az *ígér* ige valószínűleg ugor-

kori örökség, és a magyar nyelvben az *é*-s hangalak volt az eredeti. A magyar nyelv történeti nyelvtana az 1138. évi *Egírih* személynevet igenévnek tekinti és a névnek 'ígérő' jelentést tulajdonít (i. m. 1: 323). Ez utóbbi minősítéssel kapcsolatosan már kifejtettem ellenvéleményemet, és jeleztem, hogy az idézett *Egírih* személynév a német *Egírlich* átvétele és nem kapcsolható az *ígér* igéhez (Nyr. 1995: 183). A 875—887. évekből előfordult az *Eckirich*, *Ekkirich* személynév (UrkBurg. 1: 9—10). Itt jegyzem meg, hogy ERNST FÖRSTEMANN a többjelentésű germán *Ag-* tőből vezeti le a *-rich* végű *Agarich*, *Aegírlich*, *Egírlich*, *Ekkirich*, *Eggric* stb. neveket (Altdeutsches Namenbuch I. Bonn, 1900. 12, 24—5).

A német *Egírlich*, *Egírih* személynév a magyar nép ajkán átalakult, és *Etre* nemzetségnév, személynév, majd családnév és az *Etrekarcsa* földrajzi név első eleme lett (vö.: KÁZMÉR, MCsalSz.; FNESz.).

Az alábbi összesítés a német *Egírih* személynév eddig összegyűjtött Árpád-kori magyar megfelelőjének ejtés- és írásváltozat szerinti csoportosítása, mely nem időbeliséget jelez, csupán a könnyebb áttekintést szolgálja:

1. *Egírih*, *Egíriuh*, *Egíruth*, *Egúriuh*, *Egeruh*;
2. *Egrig*, *Eghruch*, *Eghruh*, *Egrulh*;
3. *Echíreh*, *Echuruh*, *Echuruch*, *Eiureuh*, *Eiuruh*;
4. *Etheruh*, *Etchuruch*, *Ethuruch*, *Ethuruh*, *Etthuruh*, *Eturuh*, *Etchuruh*;
5. *Etruch*, *Ethurus*, *Hethiruch*, *Erthuru*.

A névalakok összetartozását a nevet viselő személyek felismerése, azonosítása könnyítette meg. E névvariánsok előfordultak az Aba, Sártiván-Veche és Etre nemzetségekben (vö. KARÁCSONYI, MNemz.² 32, 84, 941—2, 1087—88), a Nógrád megyei Kálnói és más családokban. A német *Egírih* 25 magyarországi írásváltozata létrejöhetett az eredeti név ejtésének megváltozásával, az oklevelekben a korabeli *t* és *c* betű írásmódjának hasonlósága miatt az olvasatok különbözősége következtében, de gondolnunk kell a többszörösen átírt oklevelek elírásaira is, végül némely alakváltozatnál sajtóhibára is gyanakodhatunk.

Az első és második csoportba sorolt *g*-s variánsok majd két évszázadon át, 1138-tól a XIII. század végéig, sőt még tovább is fennmaradtak (l. alább). A *ch*-val írt név 1213/1550-ben, a Váradi Regestumban és 1252-ben, mindössze két adatban fordult elő. A *th*-val írt változatok 1240-től váltak általánossá. Néhány példa az írás- és ejtésvaltozatokra: a Heves megyei Poroszló monostorának kegyurai voltak 1253-ban „Jula, Vid et *Egúriuh*”; 1271/1284: „Gula et *Etheruh* de genere Zarthyuanueche de Puruzlou”; 1277/1325: „*Ethvruh* filio Evsud de Pvruzlov”; 1292/1320: „post obitum *Egúriuh* filii Euzud” (KárolyiOkl. 1: 1; HÁO. 36, 45, 71; GYÖRFFY 3: 103, 126).

A Nógrád megyei Kálnó birtokosa 1246/1387: *Eghruch*; 1279: *Etruch* (ÁÚO. 12: 267), ezt az adatot idézi az EtSz. 2: 97 az *Etre* szócikkében; ugyanezt a személyt az oklevélből, illetőleg az eredetiből GYÖRFFY *Etchuruch*, *Etchuruh*-nak írja, felkiáltójellel, ami azt jelenti, hogy az ÁÚO. adata hibás (GYÖRFFY 4: 231, 255, 257, 268, 283, 306). BORSA IVÁN olvasatában ugyanezen adat: *Etthuruh* (SZENTIVÁNY 17), 1348-ban *Ethere* fia *Ethere* (GYÖRFFY 4: 255).

A Pozsony megyei karcsai várjobbágy nemzetség adataiból: 1240: „veri iobagiones sancti regis ... in comitatu ... Poseniensis de generacione *Ethuruh* sunt decem mansiones ... Sebec, Othus, Mortunus, Iacobus, Elias, Orsag, Othmar, *Ethuruh*, Clemens et Texe” (ÁÚO. 2: 101; Sztp. 1: 207; CDES. 2: 51). 1248: „*Erthuru* iobagio castri Poseniensis” (ÁÚO. 2: 206—7; CDES. 2: 217); 1256: „meta ... conterminatur terre uille Karacha, que est *Egeruh* jobagionis ... Castri” (ÁÚO. 11: 425; CDES. 2: 385); 1279: „[Petrus filius] *Etheruh* [de genere castri iobagionis Poseniensis]” (Sztp. II/2—3: 240); stb.

Feltűnő és további vizsgálatra szorul, hogy főleg az *Etre* nemzetség tagjai körében a név eredeti *g*-s változata később jelentkezik, mint a *t*-s névalak, sőt a helynév még a XIV. század elején, 1307-ben is *Egúriuh*karcha volt (HO. 3: 35; AnjOkl. 2: 65; RDES. 1: 212), és csak 50 év múlva, 1357-ből kerül elő a végleges hangalakhoz hasonló *Ethere*karcha (vö. FNESz. *Etrekarcsa*).

Továbbá a német *Egiri* > magyar *Etre* névalakulatban (amit PAIS DEZSŐ is elfogadott) a *g* > *t* hangfejlődés sem világos. Ez utóbbi mégis némileg összevethető az Árpád-kori *Agha* > *Acha* > *Atha* > *Atya* és *Oguz* > *Ochyus* > *Atyusz* személynevek alakulásával, mely fejlődési sorokat KNEZSA a palatalis *t'* hang írásképeinek változásával magyaráz. KNEZSA szerint a palatalis *t'* hangot korábban *g*, *gy*, *ch*, *ci*, *t*, *ty*-vel jelölték, „ezért valószínű, hogy e név korábban írt alakjaiban is *t'*-t kell feltételeznünk” (HírTört. 32, 45; vö. BÁRCZI, Htört. 112). KNEZSA feltételezése lehetséges az *Atya* és *Atyusz* nevek esetében, mert sem a délszláv eredetű *Agha* nemzetség, sem a Zala megyei *Ogiuz*, *Oguz* nemes nevének eredetét nem ismerjük (vö. KARÁCSONYI i. m. 86, 147). De az *Etre* előzménye biztosan a német *Egiri* volt, melynek *Eg-* töve mindig *g*-vel és nem *t'*-vel hangzott, és a végső alak, az *Etre* sem mutatott soha palatalis *t'*-t. Vagyis az *Egiri* > *Etre* fejlődési sor nem helyesírási, hanem hangfejlődési kérdésnek tekinthető.

2. *Ruhtuk*. — A) Az Árpád-kori *Ruhtuk* személynév bemutatása szorosan kapcsolódik a *Röjtökör* helynév magyarázatához (vö. FNEsz. *Lajtaszentmiklós* a.). Érdemes visszapillantunk e helynévre vonatkozó korábbi véleményekre.

A XIX. század végén STESEL JÓZSEF „Fraknó múltja” című tanulmányában említette a Mártonfalva melletti *Reutuk*, *Reutuch*, *Rehtuk*, *Ruhtuk*-, *Ruchtug-eur* (= *Röjtökör*) nevű helységet, és a Sopron megyei *Ruhtuc* (= *Röjtök*) helynevet. „Először *Röjtök* utóbb pedig *Röjtök-ör* nevet viselt a nevezett földbirtok... az »ör« szó 1202-után a határszállán fekvő *Röjtökhöz* azért csatoltatott, hogy ezt a Sopronon alul fekvő másik *Röjtöktől* megkülönböztetni lehessen. Különben az sincs kizárva, hogy ezen határszállai őrségi területnek egyes részei egyszerűen *Ör* nevet viseltek” (Századok 1889: 296). STESEL a *Ruhtuc* (= *Röjtök*) helynév eredetéről nem nyilatkozott.

TAGÁNYI KÁROLY neves történész, levéltáros (1858—1924) „Gyepű és gyepüelve” címen alapvető tanulmányt tett közzé a Magyar Nyelv hasábjain (1913: 97, 145, 200, 254). E dolgozatára történészeink azóta is hivatkoznak, amikor az Árpád-kor határvédelméről esik szó, legutóbb a „Korai magyar történeti lexikon” *gyepű* szócikke végén. TAGÁNYITÓL idézünk egy rövid részletet: „Az ősi magyar gyeprendszer emlékét legtovább helyneveink tartották fenn... Általában a h a t á r ö r z é s fogalmával függnek össze a *Less* ... *Lesháza*, *Lesvár* ... a *Góre*, részben a *Tilos*, Sopron megyében a *Röjtök* = azaz *rejték*, sőt ezenkívül 1346-ban volt még *Röjtökör* (*Ruhtukewr*) falu is, ugyancsak Sopronban, a mai Pecsényéd (!) határában a *Lajta* (magyarul *Sár*) vize mellett. Nem lehetetlen, hogy az erdélyi *Retteg* is ezzel függ össze, legalább a *Röjtök* névnek a középkorból (Csánki III. 627) felsorolt változatai erre engednek következtetni” (i. m. 264—5).

Egy évvel később JAKUBOVICH EMIL elfogadva a *Röjtök* helynév TAGÁNYITÓL származó 'rejték' jelentését, az Oklevél-szótárhoz közölt szemelvényekben a *rejték* szó korai előfordulásának idézi az 1326: *Rehtekh* helynevet (MNY. 1914: 326), ami egyébként CSÁNKI történeti földrajza III. kötetének megjelenése óta (1897.) ismert volt, csak senki nem gondolt arra, hogy a *rejték* szóhoz kapcsolja.

BÁRCZI GÉZA a Szófejtő szótárában (1941.) a *rejlík*, *rejt* ige egyik származékának, a *rejték*-nek első nyelvtörténeti adataként a JAKUBOVICHTÓL 1326-ra datált helynevet idézte.

PAIS DEZSŐ a „Reg. A régi magyarság szellemi életének kérdésköréből” című nagyszabású tanulmányában a *Ruhtuk* helynévnek tulajdonított 'rejték' jelentését tovább bővítette: „A *reg*, *regés*, *regél*, *rege* szócsoporthoz a régi magyar szellemi életnek ... jó csomó kérdése fűződik, vagy legalább is jó csomó kérdést szokták hozzákapcsolni ... lehetséges, hogy eredetileg ... varázslók visszavonulására szolgáló helyeket jelölték meg *rejték* szóval is, s innen lett ennek 'latibulum' értelme. A Sopron megyei Kapuvár környéki 1265: *Ruhtuk*, 1326: *Rehtekh* ... ma *Röjtök* ... és az ugyancsak Sopron megyei *Lajta* melléki 1223, 1346: *Ruhtukewr* ... valószínűleg fejlődött 'latibulum', sőt az országvédelemben való szerepüknél fogva 'örrejték' értelemben kapták nevükül a szót a Szolnok-Doboka megyei *Retteg*-gel együtt” (MNYTK. 76. sz. 19; A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből. Bp., 1975. 15, 25, 125).

A TESz. a *rejt* ige első két nyelvtörténeti adatának a CSÁNKITÓL átvett 1223: villa *Ruhtukeur*, 1336: *Rehtekh* helyneveket tekinti, azzal a megjegyzéssel, hogy az ige és származékai egy nagyobb szócsaláddhoz tartoznak, melyek a finnugor vagy ugor korból maradtak ránk. Az EWUng. a *rejt* ige szócikkében a fentiekhez hasonlóan jár el, de az igét ismeretlen etimonú fiktív többlől magyarázza. A *Röjttökör* földrajzi név magyarázata: „*rejte*k ’rejtekhely’ és az *ör* főnév összetétele. Határvédő örök települését jelölte” (FNESz. *Lajtaszentmiklós* a.).

B) A KRANZMAYER–BÜRGER szerzőpáros vagy nem ismerte a művük előtt megjelent magyarázatokat a *Röjttökör* földrajzi névvel kapcsolatosan, vagy nem értett azzal egyet, mert a burgenlandi Neudorf korábbi „terra *Ruthukeuri* [!] 1223, villa *Ruchtukewr* ... 1346” földrajzi névről azt állítja, hogy noha jelentését nem tudja maradéktalanul megmagyarázni, mindenesetre benne a magyar *ör* ’Wache, Wachposten’ és valószínűleg a magyar *Röjttök* [Ruhtuk] személynév [!] rejlik, mely a határos Magyarországon mint helynév fordul elő; „wahrscheinlich der magy. PN [Personenname] *Röjttök*, der im angrenzenden Ungarn als ON [Ortsname] vorkommt” (Burgenländisches Siedlungsnamenbuch. Eisenstadt, 1957. 109).

Valóban az Árpád-kori névanyagban van *Ruhtuk* (> *Röjttök*) személynév, amely a Nyugat-Dunántúlon, Vas megyében, eddigi ismereteink szerint két családban fordult elő. A Szombathelytől nyugatra fekvő Dozmaton lakó *Ruhtuk* vasvári jobbágy, illetőleg ő vagy egy másik *Ruhtuk* Dozmatról nemes pénzügyek intézésében és birtokügyletekben szerepeltek. 1281/1328: „domina Geredul relicta Stephani de Duruzomath ... *Ruhtuc* filio Herrici de eadem Duruzomath fratre mariti sui” (HO. 3: 33; UB. 2: 151); 1289/1341: „*Rwhtuk* et Stephanus filius ipsius nobiles de Durzmat” (HO. 6: 349; UB. 2: 219); 1291: „de Durzumoth ... *Ruhtuk* filio Hericy iobagione Castris Ferrey de eadem” (UB. 2: 263).

A Szombathelytől keletre fekvő Véphez kapcsolódik *Ruhtuk* és fiai története. 1283-ban IV. László „*Rwhthwk* fiait: Pétert, Miklóst, Andrást és Petre-t, akik a Wepf falusi királyi udvarnokok jobbágyfiai közül származnak, kiveszi a jobbágyságból Wepf-en levő egy ekényi földjükkel együtt és a királyi serviensek közé sorolja őket, átírván a vasvári káptalannak a határjárásról és iktatásról szóló ... jelentését. *Ruhtuk* fiai ugyanis részt vettek a [morvamezei] csatában, majd amikor a kunok felkeltek, urukkal: Rubinus comes-szel, a jelenlegi országbíróval, Swynwar castellum-ban szolgáltak és ... a Zelench [Szelincs, Pozsony megye] vár ostromakor kódobálástól megsebesülve magukat kitüntették” (Szt. II/2—3: 308). — 1283/1283: „Petro, Nicolao, Andree et Petre filiis *Ruhtuk* filiis videlicet iobagionum vestrorum [regis] de ... villa Wepf” (UB. 2: 164); 1283: „Petrus, Nicolaus, Andreas et Petre filii *Rwhthwk* de filiis iobagionum uduornicorum nostrorum de villa Wepf” (UB. 2: 167; HO. 6: 289). *Ruhtuk* fiai a morvamezei csata idején (1278) huszonévesek lehettek, így apjuk, *Ruhtuk* 1250 körül születhetett, vagyis a Sopron megyei *Röjttök*, melynek első biztos adata 1326: *Rehtekh*, kaphatta nevét egy XIII. században vagy korábban élt *Ruhtuk* nevű személytől.

Mivel bizonyított tény, hogy az Árpád-korban, Nyugat-Magyarországon több személynek is *Ruhtuk* volt a neve, jó okkal gondolhatunk arra, hogy nemcsak a Sopron alatti *Ruhtuk* földnek, hanem a Lajta melletti *Ruhtukeuri* (UB. 1: 91) földnek is személynév az előzménye. Ez utóbbi földrajzi névnek kétféle jelentést tulajdoníthatunk: 1. *Ruhtuk* földjén maga *Ruhtuk* volt az *ör*, és így lett a hely neve ’*Ruhtuk* őrhelye’; 2. Egy *Ruhtuk* nevű személyről elnevezett földön őrhelyet létesítettek, és ez az őrhely a falu nevét vette fel megkülönböztetésül a többi őrhelytől, és ’*Ruhtuk* falu őrhelye’ jelentésű földrajzi név vált belőle.

C) A XIV. századi *Ruhtuk* személynév eredetének vizsgálatában kiindulásul leszögezhetjük: a személynévnek aligha lehet köze a *rejte*k közszóhoz, mert még élénk fantáziával sem lehet feltenni, hogy egy személyt *rejte*k (latibulum) ’vadállat búvóhelye, odúja’ jelentésű (vö. PAIS i. m.) közszóval nevezzenek el.

A név azonban összevethető az 1211. évi tihanyi összeírásból ismert *Ruchtu* udvarnok nevével. *Ruhtuk* személynévünk további vizsgálatához némi kitérőt kell tennünk. Ugyanis az 1211. évi

Ruchtu személynevet a TESz. a *roh* 'schwärzlich, rötlich' ismeretlen eredetű, kihalt szónál, az EWUng. hasonlóan a *roh*, valamint a *rojt* 'Franze' bizonytalan eredetű szó korai nyelvtörténeti adataként idézi. A TESz. és EWUng. az 1211. évi *Ruchtu* személynevet KUBÍNYI LÁSZLÓnak „A *roh* színnév tulajdonneveinkben” című tanulmányából merítette (MNY. 1953: 409—19). KUBÍNYI a *roh* közszóból magyarázta nemcsak a XIV. századtól előforduló *Roh*, *Ruh* személyneveket, majd családneveket, a dictusos neveket és a földrajzi nevekben előforduló *Roh* elemet, hanem az 1211: *Ruchtu*, 1239: *Rohcha* (?*Rotha*), 1277: *Ruha* és a Szatmár megyei *Rohod* falu nevét is. Abból a *roh* közszóból, melyet 1290-től a XVII. századig kizárólag lovak színének meghatározására, jellemzésére értettek, alkalmaztak (vö. OklSz., CzF.). KUBÍNYI nem fogadta el ILA BÁLINTnak a Gömör megyei *Rohfalvára* vonatkozó magyarázatát sem. ILA szerint a falu telepítője és névadója német ember volt, neve pedig „a latin-német *Roch* = Rókus”, a *Gecelfalva*, *Pétermányfalva* stb. falvak sorába tartozik (Gömör m. 3: 309).

Ismert tény, hogy igen nehéz az Árpád-kori egyszótagú személynevek eredetét bizottsággal megállapítani, mert az effajta névalakulások több nyelvből is könnyen levezethetők. Ezért nem kifogásolható, ha az Árpád-kori *Roh* és társai személyneveket nemcsak a ló színét jelentő *roh* szóval azonosítom — amint azt KUBÍNYI cselekedete —, hanem bemutatom az azonos vagy hasonló alakú és eredet, átvétel szempontjából számbajöhető névalakulatokat.

A lengyel történeti névanyag személyneveiből példák: *Roch*, *Ruha*, *Rocho*, *Ruchota*, *Ruchta* (TASZYCKI 4: 468, 510), cseh *Roh* személynév (SVOBODA 195). Ez utóbbi megtalálható a FNESz. *Roho* szócikkében. Ezen adatok ismeretében felmerülhet a kérdés: vajon a számtalan szláv eredetű Árpád-kori személynév között nem lehetne-e a *Roh* és társait is szláv átvételnek tekinteni?

KUBÍNYI LÁSZLÓ szerint a Szatmár megyei *Rohod* földrajzi név — első adata 1306 körül: *Ruhud* — a *roh* színnév -d képzős alakja (i. m. 415). E magyarázatnak ellentmondani látszik egy jóval korábbi adat: 1262-ben V. István király Wbul fiának, Mihály ispánnak adta a Potok várban épülő tornyot. Az oklevél keltezésében ez áll: „D. in ponte *Ruchard*...”. SZENTPÉTERY IMRE értelmezése szerint „Rohod hida” volt az oklevél kiadásának helye (II/1: 9). A *Ruchard* > *Rohod* névfejlődés világosan mutatja, hogy a földrajzi névnek nincs semmi köze a *roh* színnévhez, hanem személynévi eredetű, és a német *Ruhard* átvétele (vö. FÖRSTEMANN 881).

A Nyugat-Magyarországon feltűnt *Ruhtuk* személynév is feltehetően német eredetű, és a *Roh*, *Ruh* stb. névcsaládba tartozik. A régi német *Roh*, *Rochus*, *Rohde*, *Ruhde*, *Rothus*, *Rochto*, *Rohto*, *Rucho*, *Hrotoch*, *Ruthouhc*, *Ruothoch*, *Ruothoc* és a *Ruhard* (> magyar *Rohod*) nevek mindegyike a germán *Hroc* vagy *Hrothi* tö variánsai (FÖRSTEMANN 880, 881, 886, 906, 1281), továbbá a német *Roch* lehet még a *Rochold*, *Rochus* személynevek rövidült alakja (BRECHENMACHER 2: 420). A felsorolt német személynevek átvételével került be az Árpád-kori névállományba többet között a *Ruhtuk* is és jött létre a magyar *Röjtök* földrajzi név.

Végezetül érintenünk kell még a Szolnok-Doboka megyei *Retteg* helynév magyarázatát, mely TAGÁNYI és PAIS szerint hasonlóan a *Röjtökör* és *Röjtök* nevekhez eredetileg 'örrejtek'-et, a határvédelemmel összefüggő szakkifejezést jelentett. KNEI ZSA ISTVÁN a „Keletmagyarország helynevei” című művében a helynevet ismeretlen eredetűnek minősítette, vagyis a TAGÁNYI–PAIS-féle értelmezést elvetette. (MagyRom. 1: 261) Itt jegyzem meg, hogy az 1245: *Rethteg*, valamint a több helyen is idézett 1283: *Rethteg* Szolnok-Doboka megyei adatok a XIV. században hamisított oklevelekből származnak (Sztpt. 1: 248; II/2—3: 314; JAKÓ, ErdOkl. 1: 190, 261).

3. Összefoglalásul a fentiek után megállapítható, hogy TAGÁNYI KÁROLY történész nem ismerte fel a *Ruhtuk* névelemet, illetőleg nem is gondolt arra, hogy benne személynevet keresen. Viszont érdeklődési körébe, a honvédelem, határvédelem témájába némi történészi fantáziával igen jól illett a határon fekvő helyneveknek *rejte*k értelmet, jelentést tulajdonítani. A nyelvtudományban ezt a jelenséget népetimológiának nevezik. Vagy „beleértés” következménye a helynevek 'rejte'k-ör' jelentése, azaz „egy-egy szóba olykor beleértjük egy másik vele összecsengő szó jelentését...

Ez a jelenség, amely közel jár a népetimológiához, különösen gyakori a földrajzi nevek körében. Pusztá öszszecsengés alapján, minden történeti jogosultság nélkül tesszük magunk számára érthetővé az afféle helyneveket” (KISS LAJOS, Földrajzi neveink fejlődése. Bp., 1995. NytudÉrt. 139. sz. 9).

Valóban színesebb, képzeletet inkább megmozgató magyarázat a *Ruhtuk* helyneveknek ’hátőrzésre alkalmas leshely, rejtekhely; esetleg varázslók visszavonulására szolgáló hely, örrejték’ jelentést tulajdonítani, mint e neveknek egyszerűen személynévi előzményt feltenni, kiváltképp, ha a szóba jöhető személynévet a szerzők nem ismerik. Mégis, ha az Árpád-korban egy vidéken feltűnik egy azonos hangalakú helynév és személynév, a személynévről van egy valószínűsíthető, elfogadható magyarázat, akkor a történeti névtan szabályai szerint elsősorban a személynév → helynév alakulásmód az elfogadott. Ellenvetésül természetesen felhozható ennek fordítottja is: helynévből lett a személynév, azaz jelen esetben a Vas megyei nemes és királyi szerviens a Sopron megyei *Ruhtuk* helynév után kapta egyéni nevét. Az effajta névadásra azonban az Árpád-korban rendkívül kevés, alig 1-2 adat áll rendelkezésünkre, másrészt a Nyugat-Magyarországon előforduló számtalan német eredetű Árpád-kori személynév között kézenfekvő a Vas megyei *Ruhtuk* nevet is német személynévi átvételnek tekinteni.

Az Árpád-kori *Ruhtuk* személynév 100 éve, a Hazai Okmánytárak kiadása óta ismert lehetett. Nemkülönb *Ruhtuk* fiainak története elolvasható az 1961-ben megjelent SZENTPÉTERY–BORSA-féle műből, az Árpád-kori oklevelek kritikai kiadásának II/2–3. kötetéből, melynek kitéző mutatójából a kérdéses név könnyen visszakereshető. — A *Ruhtuk* személynév ezúton megejtett nyilvánosságra hozásával és vizsgálatával a *Röjtkőr*, *Röjtk* földrajzi nevek korábbi magyarázata mellé, annál szerintem megnyugtatóbbnak tűnő értelmezést óhajtok nyújtani.

FEHÉRTÓI KATALIN